

بسم الله الرحمن الرحيم

تأثیر شیوه های مقابله با جنگ روانی بر امنیت سیاسی در سیره پیامبر (صلی الله علیه

وآله)

نیلوفر ابراهیم آبادی^۱

چکیده

در جنگ روانی شیوه های مختلفی برای مقابله با دشمن بکار می رود که هر کدام به نوعی بر امنیت سیاسی تأثیرگذار است. عملیات های روانی بیشتر اوقات با تحریف حقایق، روان انسانها را مورد هدف قرار داده اند تا بر آنها مسلط شوند. تأثیرات این نوع جنگ در همه مواقع به صورت عینی قابل مشاهده نیست اما مهمترین آثار آن را می توان بر کم شدن عزت نفس، سست شدن عزم و اراده، کاهش مقاومت و دفاع مردم از آرمان های ملی و در نهایت فروپاشی نظام امنیتی سیاسی یک کشور مشاهده کرد. این پژوهش با استفاده از منابع کتابخانه ای و با روش توصیفی _ تحلیلی به دنبال کشف تأثیر جنگ روانی بر امنیت سیاسی در سیره نبی اعظم (ص) است. یافته ها حاکی است: با توجه به اهمیت بعد روحی انسان در شریعت اسلامی، جنگ روانی در چهارچوب ارزش ها و کرامات انسانی مشروع است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقابله با جنگ روانی و ایجاد امنیت سیاسی از شیوه های مختلف گفتاری و عملیاتی استفاده می کردند. عملیات روشنگرانه، استفاده از ظرفیت های گروه مرجع و امر به معروف و نهی از منکر از جمله شیوه های گفتاری حضرت است. اعتمادسازی در بین مردم، گسترش عدل در جامعه و جلوگیری از حضور عناصر سست در بین مسلمانان نیز از شیوه های عملیاتی حضرت برای ایجاد امنیت سیاسی است.

کلیدواژه ها: شیوه، مقابله، جنگ روانی، پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امنیت سیاسی.

^۱. طلبه سطح ۳؛ رشته تاریخ اسلام؛ موسسه عالی ریحانه النبی (سلام الله علیها) اراک، ebrahimabadiniloofar@gmail.com

مقدمه

جنگ روانی مبارزه با افکار، عقاید و باورهای افراد جامعه بطور غیرمستقیم است که در مقابل جنگ سخت قرارداد. از صدر اسلام تاکنون دشمنان اسلام اقدامات آشکار و پنهانی را برای نابود سازی حکومت اسلامی و القای فرهنگ خود انجام داده اند تا بدین وسیله ارزش های دینی، شهامت، دین خواهی و امنیت نابود سازند. امنیت یکی از مهمترین و بدیهی ترین نیاز بشر است که وجود آن برای حکومت های مستقل ضروری است. امنیت دارای انواع مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، فردی و سیاسی است که در میان آنها امنیت سیاسی از اهمیت خاصی برخوردار است. به طوریکه هرگاه در جامعه ای امنیت سیاسی وجود داشته باشد در آن صورت هرگونه فعالیت فردی و اجتماعی انجام خواهد گرفت و تعالی در آن جامعه نمایان می شود. نتیجه در جنگ های روانی به شیوه های مبارزه در آنها بستگی دارد حال این سوال پیش می آید که چگونه پیامبر(صلی الله علیه و آله) با جنگ روانی برای ایجاد امنیت سیاسی مقابله کردند؟

جنگ روانی یکی از پرکاربردترین ابزار دشمن علیه اسلام است. شناخت عوامل و ابزارهای این جنگ به مسلمانان کمک می کند تا در جهت اهداف دشمن قدم بر ندارند. با توجه با الگو قرارگرفتن پیامبر(صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند متعال برای زندگی بشر، آگاهی پیدا کردن نسبت به الگوهایی رفتاری حضرت در عرصه های مختلف زندگی از جمله سیاسی به رشد و سعادت انسان کمک می کند و سبب حفظ هر چه بهتر و بیشتر امنیت سیاسی در جوامع اسلامی و آماده سازی آن برای ظهور منجی عالم حضرت مهدی(عج الله تعالی فرجه و الشریف) می شود و بی توجهی به اقدامات دشمن و ناآشنا بودن با شیوه های مقابله اصلح با آنان راه برای ناامن شدن جامعه هموار خواهد کرد.

در این پژوهش، جنگ روانی و شیوه های مبارزه با آن در علم تاریخ اسلام و مباحث سیره نبوی مورد بررسی قرار می گیرد. بدین صورت که در محور اول جنگ روانی در اسلام را بیان می کند و در دو محور بعدی شیوه های گفتاری و عملیاتی مبارزه با جنگ روانی را با تکیه بر سیره پیامبر(صلی الله علیه و آله) بیان می شود. تاریخچه

جنگ روانی را می‌توان به سال‌ها پیش و تمدن‌های اولیه انسان بازگرداند. به زمان جنگ‌ها و مبارزات قبایل و افراد با یکدیگر که علاوه بر عملیات جنگیدن (فیزیکی) از اداها و نموده‌های خاصی نیز برای ترساندن حریف استفاده می‌کردند و کمتر جنگی است که در آن از عملیات روانی استفاده نشده باشد. عملیات روانی در صدر اسلام ابتدا از سوی دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در ابعاد گوناگون به ویژه در طول سیزده سال حضور آن حضرت در مکه و در پوشش تهاجمی همه جانبه برای نفی دعوت پیامبر اسلام و خاموش کردن ندای حق طلبی و عدالت خواهی او به کار گرفته شد. در مقابل این حملات و خنثی سازی اقدامات آنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز شیوه‌هایی را بکار گرفتند در آثاری چون مقاله «بازشناسی الگوهای جنگ روانی در نبردهای پیامبر اسلام» نوشته آقایان عبدالله متولی و محسن بهرام نژاد، مقاله «جنگ روانی یهود علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)» نوشته خانم‌ها مریم آقایی بجستانی و نعیمه موحدی و مقاله «شیوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مدیریت روانی جامعه اسلامی» نوشته سید حسین علیان‌سب به بیان شیوه‌های مقابله با جنگ روانی در سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرداخته شده است، ولی در پژوهش حاضر تاثیر این شیوه‌ها بر ایجاد امنیت سیاسی تحلیل شده است.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- امنیت سیاسی

جهت حفظ آرامش شهروندان و مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی یک حکومت، توسط حاکمان آن اقداماتی صورت می گیرد که به آن امنیت سیاسی می گویند. در این نوع امنیت حقوق سیاسی مردم در مشارکت های اجتماعی و سیاسی نیز حفظ می شود. (اخوان کاظمی، بی تا، ص ۴۴) هدف اصلی امنیت سیاسی تکامل انسان است و حکومت باید مسیر رشد و تعالی را برای انسان فراهم کند. (مطهری، بی تا، ص ۲۵۷)

۱-۲- امنیت سیاسی در اسلام

امنیت از منظر قرآن مفهوم گسترده ای دارد و تمام ابعاد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فردی و جمعی زندگی انسان را در برمی گیرد. امنیت را می توان یکی از مهمترین دغدغه های انبیاء الهی دانست. پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) امنیت سیاسی را یکی از ملزومات حکومت اسلامی می دانستند و همواره برای آن تلاش می کردند. امنیت سیاسی افراد ارتباط وثیقی با امنیت روانی دارد بدین صورت که اگر عوامل عزت آفرین، روحیه بخش و افزایش تقوا در جامعه شناخته شود و افراد جامعه با عمل به آن ها به کمالی دست یابند که انجام گناه را حتی در خلوت خود ترک کنند در این صورت این افراد دیگر نمی توان عامل تهدید کننده ای برای امنیت سیاسی جامعه باشند و به هنجارها احترام می گذارند و ارزش مدار زندگی می کنند. (شمولی، ۱۳۹۴، ص ۱۶۱)

۲- جنگ روانی در اسلام

تشخیص حق از باطل کار دشواری است و نیاز به بصیرت و فهم عمیق دارد؛ زیرا در هر زمان افرادی وجود دارند که برای رسیدن به اهداف باطل خود بدعت هایی را پایه گذاری می کنند که شبیه حق است. (شهریاری، ۱۳۹۳، ص ۱۷۷) عملیات های روانی بیشتر اوقات با تحریف حقایق و جابجا کردن هنجارها روح و روان انسانها را مورد هدف قرار داده اند که در نهایت بر دیگران تاثیر بگذارند و مسلط شوند و تنها به زمان جنگ اختصاص

ندارد، شامل زمان صلح هم می شود. (جمشیدی، ۱۳۸۳، ص ۴-۷) باتوجه به اهمیت بعد روحی انسان در شریعت اسلامی، جنگ روانی در اسلام در چهارچوب ارزش ها و کرامات انسانی مشروع است و جنگ روانی در اسلام با آنچه نزد کفار است به دلیل مسائل اعتقادی تفاوت جوهری دارد. در آیات متعددی از قرآن کریم به جنگ روانی اشاره شده است، در برخی از آنها به روحیه دهی مسلمانان و برخی دیگر به تحت تاثیر قراردادن روحیه دشمن پرداخته شده است. (نوروزی، ۱۳۷۲، ص ۶۲-۵۹) پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در طول دوران دعوت خود همواره معارض خستگی ناپذیر فرهنگ شرک و خنثی گر تبلیغات سوء دشمنان بود که گاه این تعارض ها به صورت جنگ روانی صورت می گرفت و سیاست های خاصی را باتوجه به شرایط موجود به کار می گرفتند. بنیان اصلی سیاست های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) قرآن کریم است. (راهبریان یزدی، ۱۳۷۲، ص ۱۱۷)

۱-۲- ابزارهای جنگ روانی

انتخاب ابزار مناسب برای هر مسئله از مهمترین مباحث است که به عوامل متعدد و ارتباط آنها با یکدیگر بستگی دارد. از جمله مواردی که در انتخاب ابزار باید مدنظر باشد:

۱- توانایی شنونده برای دریافت و درک مطالب

۲- ذوقها، عادات و رسوم جوامع مخاطب

۳- فرصت تعیین شده برای به انجام رساندن وظیفه

۴- تسهیلات ضروری. (نصر، ۱۳۸۰، ص ۲۵۲)

در جنگ روانی دشمن تلاش می کند تا بر روی افکار، احساسات و عقاید افراد جامعه به خصوص افراد بی طرف تاثیر بگذارد بنابراین کارشناسانی را در این زمینه بکار می گیرد تا عقاید، سلیقه ها، شرایط ذهنی و فکری حاکم بر مخاطبان و واکنش های احتمالی آنان را مورد مطالعه دقیق قراردهد. بدین صورت روش مناسب برای تاثیرگذاری شناسایی می شود. پیروزی و شکست در این جنگ روانی به نوع ابزار انتخابی بستگی دارد. (نوروزی، ۱۳۷۲، ص ۶۴)

نتیجه گیری

حاصل بحث این است که:

- ۱- دولت ها همواره شیوه های متفاوتی را جهت تسلط بر دشمنان خود بکار می گیرند، یکی از مهترین این روش ها جنگ نرم است. جنگ نرم با ابزارهای گوناگون انجام می شود. انتخاب این نوع ابزار در نتیجه جنگ تاثیر بسزایی دارد.
- ۲- یکی از مهمترین پیامدهای جنگ روانی از بین بردن امنیت سیاسی یک کشور است.
- ۳- پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) برای مقابله با جنگ های روانی شیوه های مختلفی را بکار می گرفتند که در یک دسته بندی می توان آنها را به شیوه های گفتاری و عملیاتی تقسیم کرد.
- ۴- سیره سیاسی پیامبر(صلی الله علیه و آله) نشان می دهد که حکومت اسلامی مبتنی بر اصول و قواعد اسلامی است و به دنبال اهداف شخصی حاکمان نیست به همین منظور با تبیین واقعیت های پشت پرده از هرگونه تردیدی جلوگیری می کند. پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) در مواقعی که بی اطلاعی مردم موجب تردید و دلسردی آنها می شد بی توجه نمی ماندند و واقعیت های پنهان را برای مردم بیان و روشنگری می کردند.
- ۴- پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) در راستای وظایف الهی خود، پیوسته از ظرفیت گروه های مرجع بهره می بردند و تا جایی که امکان داشت از تحریک و مقابله با آن ها پرهیز می کردند.
- ۵- سیره پیامبر(صلی الله علیه و آله) در اجرای امر به معروف و نهی از منکر به گونه ای بوده است که بتواند، به عنوان حاکم دولت اسلامی و پیامبر بر همگان رحمت باشد و از هرج و مرج ها جلوگیری نماید و جلوی بسیاری از نابسامانی های اجتماعی را بگیرد و امنیت را در جامعه ایجاد کند.
- ۶- حکومت های اسلامی برپایه حسن ظن و اعتماد متقابل بین مردم و حاکمان پیامبر(صلی الله علیه و آله) ریزی می شود. حاکم مردم را دوست و همکار خود می داند و قدرت خود را از مردم می داند مردم نیز حاکمان را امین و خدمتگزار خود می دانند. رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) از مراتب اعتماد بالای در بین مردم برخوردار بود و در سیره حکومتی خویش شیوه ها و روش های مختلفی را برای اعتماد سازی در پیش می گرفت.
- ۷- نمی توان از تعامل موضوع عدالت با امنیت غافل شد و این نکته در بیان بسیاری از ائمه معصومین(علیهم السلام) آمده است پس اگر زمامداران، عادل باشند قلب ها به سوی آنان جذب می گردد و این خود، تضمین کننده استحکام ارکان دولت و پیوند آن با ملت

است. در سراسر زندگانی سیاسی - اجتماعی پیامبر(صلی الله علیه و آله) به مقوله عدالت به عنوان بزرگترین مصلحت اجتماعی نگاه می شد. همه افراد بشر را از هرگروه و نژادی که بودند را به دید انسان می نگرید.

۸- وجود عناصر سست است که با انگیزه ها و اغراض مادی و سطحی در صف مسلمانان قرار می گیرند. این افراد که، مقاومت روحی بالایی ندارند و تحت تأثیر تبلیغات و جنگ روانی دشمن قرار می گیرند؛ به همین خاطر، رهبران الهی از جمله پیامبر(صلی الله علیه و آله) پیوسته می کوشیدند سپاه خود را از چنین عناصری پالایش کنند.

منابع و مأخذ

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. اخوان کاظمی، بهرام، «امنیت ابعاد و ساز و کارهای تامین آن در روایات»، شماره دوم، نشریه

حکومت اسلامی، بی تا.

۲. آل سید غفور، سید سجاد، «گزاره‌های قرآنی مرجع امنیت سیاسی افراد»، تابستان ۱۳۹۹ - شماره ۲۹ (علمی-پژوهشی)
۳. بلاذری، احمد بن یحیی، انساب الاشراف، تحقیق و تعلیق محمدباقر محمود، اصفهان، انتشارات مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البيت (علیهم السلام)، ۱۳۸۵
۴. جزری، ابن اثیر، الكامل فی التاریخ، بیروت، انتشارات دارالصادر، ۱۳۸۵.
۵. جمشیدی، محمد حسین، «عملیات روانی در صدر اسلام عملیات روانی مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن»، نشریه مطالعات عملیات روانی، پاییز ۱۳۸۳
۶. حمیری معافری، ابن هشام، السیره النبویه، بیروت، انتشارات دارالمعرفه، بی تا
۷. خاکپور، حسین، حسومی، ولی الله، خزاعی، محبوبه، «شیوه های مقابله با جنگ روانی در سیره ی حضرت زهرا (علیها السلام)»، زمستان ۱۳۹۵ - شماره ۷۴
۸. راهبریان یزدی، امیر، «جستاری در استراتژی جنگ روانی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)»، زمستان ۱۳۷۲ - شماره ۸
۹. زاهد هاشمیان فرد و شیرزاد برزگرلداری، «اصول و کارکردهای امنیت در اسلام»، نشریه امنیت ملی - تابستان ۹۳ - سال سوم - شماره ۱۲ - ص ۷۲
۱۰. شمولی، همت اله، رشید حفظ آباد، موسی، یعقوبی، حسین، «بصیرت گرایی و بصیرت افزایی، راهبردی اساسی در مقابله با جنگ نرم»، نشریه بصیرت و تربیت اسلامی، زمستان ۱۳۹۴ - شماره ۳۵
۱۱. شهریاری، روح الله، «جنگ روانی در عصر علوی (علیه السلام)»، اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳ - شماره ۱۷۷ -

۱۲. صداقت، محمد عارف، «کارکرد تربیتی امر به معروف و نهی از منکر در سیره پیامبر» مجله پژوهه،

آذر - اسفند ۱۳۸۵. شماره ۲۱ و ۲۲. پایگاه اطلاع رسانی حوزه

۱۳. علیانصب، سیدحسین، «شیوه ی پیامبراکرم(صلی الله علیه و آله) در مدیریت روانی جامعه

اسلامی»، نشریه مطالعات اسلام و روان شناسی، بهار و تابستان ۱۳۹۴

۱۴. متولی، عبدالله، بهرام نژاد، محسن، «بازشناسی الگوهای جنگ روانی در نبردهای پیامبر اسلام»

تاریخ پژوهشنامه تاریخ اسلام، بهار ۱۳۹۳ - شماره ۱۳ (علمی-پژوهشی))

۱۵. مطهری، کتاب امام علی(علیه السلام) و حکمرانی عادلانه، بی جا، پژوهشگاه علوم و فرهنگ، بی تا

۱۶. میرسندسی، سید محسن، احمدزاده، سید مصطفی، «درآمدی بر مصادیق و شاخص های گروه های

مرجع در قرآن کریم»، نشریه علوم و حدیث، بهار و تابستان ۹۳، شماره ۹۲

۱۷. نصر، صلاح، کتاب جنگ روانی(کلامی)، ترجمه محمود حقیقت کاشانی، تهران، انتشارات سروش و

مرکز تحقیقات صدای جمهوری اسلامی، ۱۳۸۰.

۱۸. نکونام، علی، «روش های اعتمادسازی در نظام حکومتی حضرت محمد(صلی الله علیه و آله)»،

فصلنامه آفاق دین، ۱۳۹۰، شماره ۲۷

۱۹. نوروزی، محمد جواد، «پژوهشی در خصوص جایگاه جنگ روانی در اسلام»، پاییز ۱۳۷۲ - شماره

۶

۲۰. همدانی، رفیع الدین اسحاق بن محمد، سیرت رسول الله، ترجمه سیره ابن اسحاق، بی جا، انتشارات

مرکزی، ۱۳۸۳

۲۱. یزدانی، فضل الله، «استراتژی های جنگ روانی از دیدگاه حضرت علی(علیه السلام)»، بهار ۱۳۸۱ -

شماره ۲۸ و ۲۹

۲۲. یعقوبی، احمد بن اسحاق، تاریخ یعقوبی، ترجمہ ابراہیم آیتی، ج ۱، بی جا، انتشارات علمی - فرهنگی،

بی تا